

намагаються через свої медіа подати якнайбільше об'єктивної інформації про українську історію та культуру, про сучасні події в державі, а отже — творити позитивний імідж нашої країни за кордоном.

1. Демони миру та боги війни: соціальні конфлікти посткомуністичної доби / С. Макеєв (кер. авт. кол.). — К. : Політична думка, 1997. — 508 с.
2. Договірно-правова база двостороннього співробітництва з Угорською Республікою [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/hungary/ua/26646.htm>.
3. Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник (кер. авт. кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. — К. : Україна, 1991. — 252 с.
4. Календар українців Угорщини на 2000 рік. — Ужгород : Мистецька лінія, 1999. — 120 с.
5. Календар українців Угорщини на 2001 рік. — Ужгород : Мистецька лінія, 2000. — 132 с.
6. Рамкова конвенція про захист національних меншин // Інформаційний бюлетень відділу у справах національностей Закарпатської обласної державної адміністрації та Центру культур національних меншин Закарпаття. — 2008. — № 17. — С. 38—53.
7. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти : [колект. моногр.]. — К. : МАУП, 2002. — 488 с.
8. Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities [Закон № LXXVII про права національних і етнічних меншин...] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kisebbsegiombudsmann.hu/data/files/128317683.pdf>.
9. Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religions and linguistic minorities (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1) [Електронний ресурс] / F. Capotorti. — Режим доступу: https://sites.google.com/site/pbmrir/week_9.

Віталій Гандзюк

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РАЙОННОЇ ПРЕСИ ВІННИЧЧИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО МАС-МЕДІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Розглянуто основні проблеми, стан і перспективи розвитку районної преси Вінницької області в умовах реформування сучасних ЗМІ.

Ключові слова: районна газета, сільське населення, редакція, тираж, читач, роздержавлення.

Рассмотрены основные проблемы, состояние и перспективы развития районной прессы Винницкой области в условиях реформирования современных СМИ.

Ключевые слова: районная газета, сельское население, редакция, тираж, читатель, разгосударствление.

Main problems, a state and prospects of development of the regional press of Vinnytsia region in the conditions of reforming the modern media have been studied.

Key words: regional newspaper, the rural population, editorial office, circulation, reader, denationalization.

Єдиним мас-медійним каналом, який місцеві органи виконавчої влади та самоврядування можуть використовувати для інформування жителів сільської глибинки, залишаються районні ЗМІ. Серед них левову частку становлять друковані періодичні видання — газети.

Районна преса від часу здобуття Україною незалежності зазнала чимало змін, зокрема щодо специфіки подання інформації, технічного забезпечення, верстання матеріалів, покращання якості друку, змін структури редакцій, нових підходів до тиражної політики.

Мета цього дослідження — вивчити сучасний стан, проблеми й тенденції розвитку районної преси Вінниччини крізь призму суспільно-політичних і соціально-економічних процесів у державі.

Серед дослідників «районки» — провідні науковці: В. Бебик, І. Белінська, Б. Загайський, Л. Здір, М. Карась, О. Мелешенко, М. Недопитанський, В. Романенко, В. Ступак, О. Чекмишев, В. Шевченко, Ю. Ярмиш. Районна преса Вінницької області в полі зору вчених майже не перебувала, окремі теми розглядалися досить побіжно журналістами-практиками С. Гальчаком, В. Климчуком, В. Лисенком, В. Паламарчуком.

Праці науковців присвячені питанням історії, теорії та практики місцевої (обласної, міської, районної) преси, її виховній та агітаторській функціям, а також верстанню, поліграфії, художньому оформленню видань, їх композиційно-графічній структурі тощо [1].

У будь-якому суспільстві взаємини між владою і засобами масової інформації складаються непросто. Існують об'єктивні причини для певних колізій і конфліктів, оскільки інтереси сторін часто не збігаються, а то й прямо суперечать одні одним. Засоби масової інформації насамперед орієнтуються на інтереси суспільства, а не влади [8]. Уже в цьому закладено елементи їхньої опозиційності до

владних інституцій. Через що пресу (у широкому розумінні) і називають образно четвертою владою — після законодавчої, виконавчої та судової, хоча жодних легітимних і реальних владних функцій у суспільстві вона не виконує. Однак може впливати на життєві реалії силою громадської думки [7].

У демократичному правовому суспільстві громадське схвалення чи громадський осуд мають велике значення для пересічного громадянина, але передусім — для представника будь-якої гілки влади, оскільки він, цей представник, перебуває на службі у суспільства, відчуває відповідальність перед ним і прагне в його очах завжди бути в позитивному світлі [9].

Нинішній стан районної преси в Україні, її взаємини з владою примушують серйозно замислитися: чи є у державі четверта влада? І чимало журналістів змушені констатувати: хоч Україна й вирвалася із лабетів комуністичної однопартійності, однак вона не має справді вільної, справді незалежної преси за світовими демократичними стандартами.

Проблема взаємин преси і влади — одна з найпекучіших. Від її розв'язання значною мірою залежить розвиток таких атрибутів демократії, як гласність, свобода слова і друку, плюралізм думок.

Оскільки майже усі районні видання нині зобов'язані фінансуванням насамперед своїм засновникам — адміністраціям та радам, говорити про свободу слова на місцевому рівні не доводиться. Саме підконтрольність районному керівництву не дозволяє об'єктивно й повно висвітлювати насущні проблеми сільського населення, що, своєю чергою, призводить до зменшення довіри до періодичних видань і накладу пресодруків.

Якісному наповненню і позитивному ставленню до районних видань сприятиме реформування комунальних та державних ЗМІ. В Україні видається понад 3000 газет, близько 30% із них — державні або комунальні, тобто такі, засновниками (співзасновниками) яких є центральні, обласні, міські, районні органи виконавчої та представницької влади. І всі вони — тією чи іншою мірою — залежні від влади. Національна спілка журналістів України порушує питання роздержавлення ЗМІ вже протягом 20 років. За цей час було підготовлено не менше десяти законопроектів, однак справа з місця так і не зрушила [10].

Нині багато редакцій державних та комунальних ЗМІ, особливо їхні керівники, побоюються вирушати у «вільне плавання». Адже треба всерйоз займатися менеджментом, вивчати ринок споживачів, дбати про надходження коштів від реклами та оголошень, інших послуг.

У Вінницькій області зареєстровано більше 150 друкованих періодичних видань, серед яких і районна преса. Загалом у 27 районах області нараховується 32 видання. Такі райони, як Томашпільський, Тиврівський, Тростянецький та Жмеринський, видають по два часописи.

Газети «Бершадський край» (м. Бершадь), «Трибуна праці» (м. Гайсин), «Шаргородщина» (смт Шаргород), «Нове місто» (м. Ладизин) та «Тульчинський край» (м. Тульчин) є найтиражнішими друкованими районними виданнями Вінниччини.

Загалом за останніх десять років місячний наклад районних газет зменшився більш ніж удвічі. У 2003 р. середній наклад становив 3488 примірників, а 2013 р. — уже 1644 примірники.

У багатьох випадках зниження частоти виходу (зокрема до щотижневого) пояснюється фінансовою скрутою редакцій, а також можливістю публікувати аналітичні матеріали.

В середньому, частка сільських читачів серед аудиторії районної газети становить 66%. Половина усіх газет має від 51 до 75%, а третина — більше 75%. Близько половини районних газет засновано спільно райрадою та райдержадміністрацією. Журналістський колектив виступає засновником у 71% газет. Наразі досить упевнено можна говорити про те, що редакційні колективи третини газет не мають формальних юридичних підстав для відстоювання власної позиції [2].

Спосіб друку є одним з найважливіших показників матеріально-технічного забезпечення як друкарень, так і редакцій. Офсетний спосіб друку використовують переважна більшість газет. На сьогодні уже всі редакції мають телефон, більше половини — факс, основна частина — комп'ютери та принтери, третина — електронну пошту, чверть — підключення до Інтернету в редакції та третина редакцій користується Інтернетом за межами редакції. Деякі часописи мають власні веб-сайти.

Комп'ютеризація та «інтернетизація» редакцій районних газет повільніше здійснюється у районах з малою кількістю насе-

лення, переважну частину якого становлять сільські мешканці. Своєю чергою, кількість жителів районів, редакції газет яких мають підключення до Інтернету, значно перевищує середні показники кількості районного населення як у вибірковій, так і в генеральній сукупності [3].

Щодо характеристики редакторів, які очолюють районні видання, то більшість становлять чоловіки, близько третини з яких — передпенсійного або пенсійного віку, досвід їхньої діяльності на посаді керівника — понад 10 років.

Газетні статті спонукають вінничан до роздумів, аналізу, широкого осмислення тих процесів, що відбуваються нині в регіоні та Україні загалом. Завдяки цьому подоляни мають робити узагальнення та висновки, визначитися в круговерті щоденних подій, займати активну життєву позицію.

Сьогодні можна назвати три складові, без яких неможлива стабільна діяльність місцевих засобів масової інформації. Ними є зміст газет, фінансування та зацікавленість сторін або співпраця районних періодичних видань із владними структурами, підприємствами [5].

З одного боку, писати необхідно про те, що відбувається в реальності, тоді газета буде відповідати своїй основній меті — об'єктивно інформувати. З іншого — саме друковані засоби масової інформації спільно з місцевими радами усіх рівнів, політичними партіями та громадськими організаціями повинні взяти на себе функцію активізації суспільної ініціативи, залучення до її реалізації найширших верств населення, зокрема представників депутатського корпусу.

Помилково вважати, що роль газетного слова — формувати громадську думку населення. За таким призначенням пресу використовують прибічники брудних політичних технологій, завдяки яким і відбувається гальмування процесів розвитку в різних галузях та сферах. Газета — це не лише, як раніше говорили, рупор, а й ініціатор, лідер, акумулятор усього прогресивного [4].

Якщо районні газети у своїй концепції закладуть саме такий зміст — майбутнє у районних та міських газет обов'язково буде. Якщо ж ні, то в умовах жорсткої конкуренції «районки» не виживуть.

У світі люди поряд із державними виданнями читають місцеві, адже їх безперечно цікавить інформація про тих, кого знають, хто живе і працює по сусідству.

Варто відзначити, що фінансування — це друга після змісту, але не менш важлива складова діяльності газети. Середній розмір річного бюджету — 90 266 грн. Чим більше населення району та наклад, тим більший річний бюджет. Мовою статистики за 11 місяців 2013 р. фінансування з місцевих бюджетів, згідно із запланованими видатками на утримання районних та міських газет, тільки у Бершадському, Оратівському та Чечельницькому районах наблизилося до 100%. Виконали та перевиконали бюджетне фінансування районних газет у Літині, Тульчині та Немирові.

Співпраця Немирівської райдержадміністрації, районної ради з газетою «Прибузькі новини» заслуговує бути на Вінниччині прикладом: 130,6% від передбачених районним бюджетом виділено газеті за 11 місяців 2013 р. [6].

Водночас планується активізація рекламної діяльності, при цьому обов'язково має бути врахований фактор підтримки місцевого товаровиробника. Газета як засіб масової інформації повинна співпрацювати з усіма.

Виконавча влада, органи місцевого самоврядування є представниками держави і територіальних громад різних рівнів, тому зобов'язані сприяти розвитку медіапростору, який у районах представлений газетами та в окремих випадках радіо й телебаченням. ЗМІ, згідно із законодавством України про інформацію, незалежно від форми власності зобов'язані не тільки висвітлювати, а й сприяти діяльності органів влади.

Приклад співпраці немирівської районної влади та районної газети не єдиний на теренах Вінниччини. Варто відзначити газету «Чернівецька зоря», яка є досить «молодим» виданням, але її зміст і дизайн відповідають високому рівню, співпраця з районною владою проходить стабільно і виважено. Перегинів у будь-якій справі бути не повинно, тим більше коли йде мова про публічний бік діяльності органів влади та посадових осіб.

Водночас об'єктивно, але гостро й цікаво висвітлювати ті чи інші рішення та дії, вести публічний діалог влади і членів територіальної громади, крім засобів масової інформації, ніхто не зможе. Держава має дбати про те, щоби праця журналістів була корисною для суспільства. Свідченням цього є значна кількість прийнятих законодавчих та нормативних актів, внесення продиктованих життям змін до Закону України «Про державну підтримку засобів масової

інформації та соціальний захист журналістів». Вони стосуються таких актуальних питань, як удосконалення системи оплати праці й пенсійного забезпечення, зокрема працівників комунальних засобів масової інформації [5].

Останніми роками завдяки постійній увазі обласної і районних державних адміністрацій, обласної і районних рад значно поліпшилась інформаційна діяльність комунальних видань, зросла їхня роль у громадсько-політичному й економічному житті області та покращилося матеріально-технічне забезпечення. Цьому значною мірою сприяли семінари редакторів обласних і районних видань.

Однак, незважаючи на позитивні тенденції в зміцненні фінансового та матеріально-технічного стану окремих редакцій районних газет, у редакціях Мурованокуріловецького, Оратівського, Піщанського районів досі не вирішено питання комп'ютеризації.

Не забезпечено автотранспортом редакції Барського, Липовецького, Мурованокуріловецького, Теплицького та Ямпільського районів. Залишаються неперекритими збитки від видання газет в Іллінецькому, Оратівському, Піщанському, Погребищенському, Теплицькому, Ямпільському районах.

На Вінниччині було розроблено Програму забезпечення поінформованості населення та розвитку комунальних друкованих засобів масової інформації на 2003—2013 рр., якою, зокрема, для забезпечення відкритості діяльності місцевих органів влади передбачено регулярні зустрічі їх керівників із представниками ЗМІ, проведення «круглих столів», «гарячих ліній» в засобах масової інформації з актуальних питань соціально-економічного розвитку регіону тощо.

З метою відкритості діяльності органів влади, дотримання свободи слова в області, економічної підтримки місцевих ЗМІ впродовж останніх двох років видано три відповідних доручення голови ОДА. Їх виконання певним чином спрямоване на доступність передплати друкованих видань для найбільш незахищених верств населення та доведення їх тиражів у розрахунку не менше 200 примірників на тисячу домогосподарств та квартир [5].

Журналісти намагаються зробити все, щоб газета була джерелом правдивої інформації про життя області і району в усіх його ракурсах, інформаційно забезпечувала виконання рішень у галузі політики, економіки, соціального і духовного розвитку.

Журналістські доробки районних кореспондентів, однак, фактично недоступні великому колу читачів. Водночас навіть з інформацією, яка вміщена в таких виданнях, ознайомлюється вкрай вузьке коло передплатників. Іноді цікаві відомості із запізненням доходять до широкої аудиторії або й не доходять взагалі. 99% районних та міських комунальних газет Вінницької області не мають власних сайтів. Це обмежує їхні можливості доступу до аудиторії, що читає пресу на веб-сторінках.

«Новітні технології у розвитку районної преси Вінницької області» — таку назву має проект, який реалізував Вінницький прес-клуб за підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США.

Мета проекту — надати можливість журналістам із районів Вінницької області розміщувати свої творчі матеріали на одному веб-ресурсі. Відповідно — це обмін досвідом, інформацією, живий контакт зі своїми колегами з інших видань. Окрім того, читачі можуть на одному інформаційному ресурсі дізнатися про всі свіжі події із районів Вінниччини [4].

Сьогодні в окремих редакціях існує низка невирішених питань та проблем: недостатнє фінансування, обмеженість доступу до інформаційного простору, підвищення кваліфікації журналістських кадрів та передплата місцевих періодичних видань.

Забезпеченням редакцій газет сучасним електронним обладнанням у Вінниці займається асоціація «Вінницямедіаінформ». Це перша в державі громадська організація, яка об'єднує ЗМІ, творчі спілки, поліграфічні та видавничі підприємства і ставить за мету сприяти в розробленні та впровадженні сучасних технологій інформатизації суспільства, застосуванні новітніх технологій та матеріалів у поліграфії, видавничій галузі і редакційній роботі та забезпеченні ефективного використання інформації.

Отже, проаналізувавши сучасний стан, проблеми розвитку районної преси Вінниччини крізь призму суспільно-політичних й соціально-економічних процесів у державі, можна зробити висновок, що місцеві періодичні видання мають шанс утриматися на ринку друкованих ЗМІ тільки у випадку реформування, передусім роздержавлення. Об'єктивним і неупередженим джерелом інформації для громадськості районні видання можуть стати лише тоді, коли будуть справді незалежними від органів влади й інших державних структур. Районна преса — не рупор влади, не інструмент

її іміджмейкерства, а засіб безособистісного спілкування громади, запорука майбутніх досягнень творчих працівників, а головне — організаторів газетної справи на місцевому рівні.

1. *Белінська І. В.* Дослідження регіональної преси в українському журналістикознавстві [Електронний ресурс] / І. В. Белінська. — Режим доступу: <http://www.journlib.univ.kiev.ua>.
2. *Горобець В.* Про великі амбіції малої преси [Електронний ресурс] / В. Горобець. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua>.
3. Дослідження потенціалу сільської районної преси в інформуванні селян щодо аграрної та земельної реформи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.policy.hu/marusov/raionkirepUKR.htm>.
4. *Дяків О.* Районні ЗМІ. Чи буде світло в кінці тунелю? [Електронний ресурс] / О. Дяків. — Режим доступу: <http://www.zal.te.ua>.
5. *Іванов Ю.* «Той, хто володіє інформацією, володіє світом» [Електронний ресурс] / Ю. Іванов. — Режим доступу: <http://www.ivanov.informazion.com.ua>.
6. *Коцемир В.* Преса — суспільний барометр [Електронний ресурс] / В. Коцемир. — Режим доступу: <http://www.cozemir.presa.ua>.
7. *Маньовська В.* Районна преса [Електронний ресурс] / В. Маньовська. — Режим доступу: <http://www.rajonpres.ua>.
8. Політична історія України / за ред. В. І. Танцюри. — К. : ВЦ «Академія», 2001. — 488 с.
9. *Романюк М.* На шляху до створення репертуару української періодики (Науково-дослідному центру періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України — 9 років) / Мирослав Романюк // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 17—18 травня 2002 р. — Львів, 2002. — С. 3—24.
10. Советская журналистика на путях перестройки / А. З. Москаленко, В. Г. Иваненко, М. П. Паринов. — К. : Высшая школа, 1988. — 192 с.

Данило Філоненко

ГЕОГРАФІЧНІ ВИДАННЯ У СИСТЕМІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ПЕРІОДИКИ УКРАЇНИ

Досліджено географічні журнали України як складову науково-популярних медіа.

Ключові слова: *географічні журнали, науково-популярна журналістика, інноваційні технології.*